



— Mirjami Korhonen —

## Opiskelijan perhe - kivireki vai energian antaja?

**Onko perhe opiskelevalle aikuiselle tuki vai taakka? Perhe ottaa ja antaa. Perheen merkitys henkisenä ja taloudellisena voimana on osoittautunut kuitenkin sen aiheuttamaa taakkaa suuremmaksi. Keskeisen tärkeää on jäsenyys perheryhmässä.**

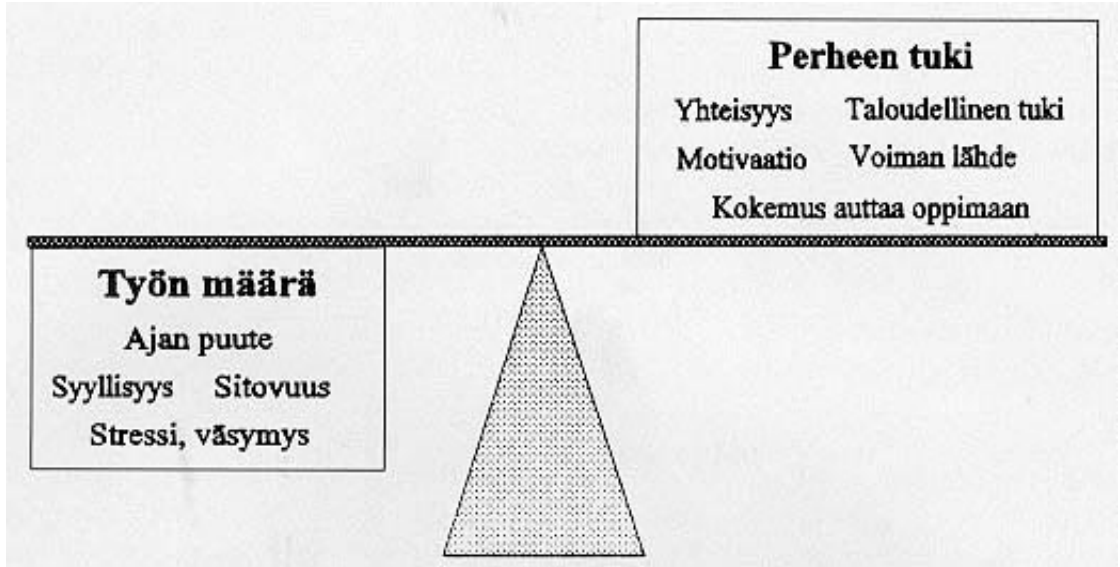
Tässä artikkelissa selostetaan osa ammattikorkeakoulujen opiskelija-aineiston tutkimustuloksista, jotka on koottu perheen ja opiskelun yhteensovittamisen selvittämiseksi. Perheellisyyden kriteerinä oli se, että opiskelijalla on vähintään yksi lapsi ja oletuksena se, että perheellisillä on jonkinasteisia ongelmia perhevelvoitteiden ja koulunkäynnin yhteensovittamisessa. Tavoitteena oli selvittää, miten perheen olemassaolo vaikuttaa opiskelijan arkeen. Aineisto kerättiin yhden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan perheellisiltä opiskelijoilta (n=22), jotka ovat osallistuneet kokonaistutkimuksen aiempiin vaiheisiin ja opiskelivat viimeistä lukuvuotta tietojenkeruun aikana marraskuussa 1996. Tietojenkeruun menetelmänä käytettiin keskustelujen lisäksi avoimia kysymyksiä sisältänyttä kyselylomaketta. Vastaukset saatiin 20 opiskelevalta vanhemmalta, joiden joukossa on sekä miehiä että naisia.

Tarkastelun kohteena ovat lähinnä opiskelijoiden vastaukset perheen merkityksestä ja opiskelijan orientaatioista. Perhe tuo opiskeluaikaiseen elämään rasitteita, joita ovat ennen

kaikkea työn määrä ja ajan käytön rajoitteet. Niistä huolimatta perhe on useimmille tuki, jota ilman ei olisi tullut opiskeltua laisinkaan. Ominaista perheellisille opiskelijoille oli myös pyrkimys hakeutua yhteistyöhön toisten perheellisten kanssa. Aluksi esitellään opiskelijoiden myönteisiä ja kielteisiä kuvauksia perheen merkityksestä. Toiseksi kuvataan perheellisten opiskelijoiden orientaatioita, jotka ilmentävät ulkoisia opiskeluolosuhteita ja kuvaavat opiskelijan asennoitumista opintoihin ja elämään. Lopuksi pohditaan aikuisen opiskelijan elämänpäiriä ja keinoja, jotka helpottaisivat opiskelun ja perheen yhteensovittamista.

### Perhe rasitteena ja tukena

Syällisyys ja väsymys -sanat kuvasivat opiskelijoiden haitallisia tuntemuksia. Perhettä pidettiin monella tavalla taakkana. Huonoa omatuntoa aiheutui siitä, että lasten kanssa oleminen ei ollut aikaa niin paljon kuin olisi haluttu. Perheellisiä opiskelijoita kadutti useasti jälkeensä se, etteivät he ehtineet huoltaa kaik-



Kuvio 1. Myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia perheestä opiskelun aikana

kea sitä, mitä ennen opiskelun aloittamista olivat tottuneet tekemään. Tekemättömät kouluja kotityöt aiheuttivat stressaantumista ja väsyttivät. Myös yöunet jäivät usein lyhyiksi. Työmäärä kasvoi perheenjäsenten lukumäärän mukaan etenkin silloin, kun lapset olivat pieniä, eniten hoivaa ja huoltamista tarvitsevia. Lapset kuluttivat rahaa ja perheen menot oli otettava jatkuvasti huomioon niin rahan kuin ajankin käytön suunnittelussa.

*Ääriesimerkkinä voisi kuvata Sarin, joka kahden pienen lapsen vanhempänä oli ryhtynyt opiskelemaan. Lasten pieni ikäero heijasti vanhemman väsymystä, koska synnytyksen jälkeinen palautumisvaihe oli jäänyt lyhyeksi ja pienet lapset vaativat runsaasti huolenpitoa. Ansiotyönsä vuoksi puoliso joutui olemaan poissa kotoa ja sukulaisia ei ollut paikkakunnalla. Lapsista toisella oli lähes jatkuva korvatulehdus ja toisella synnynnäinen sydänvika. Perhe asui vuokra-asunnossa, jonka lämmitysjärjestelmä oikutteli kovilla pakkasilla. Myös anopilta lainaksi saatu kulkuneuvo ilmaisi toiveita rahanpuutteen vuoksi lykätystä auton huollosta juuri silloin, kun sitä kipeimmin olisi tarvittu.*

Tällaisessa ympäristössä koulunkäynti luonnollisesti kärsii ja ainakin koulumenestyksen ennuste on heikko. Tavoitteen asettaminen epäonnistuu kerta toisensa jälkeen ja poissaoloja koulusta tulee väistämättömästi. Tehtävät jäävät rästiin eikä muiden opiskeluvauhdissa mukana pysyminen onnistu. Toisen perheellisen opiskelijan osa on erilainen.

*Merjan opiskelun aloittaminen on huolellisesti suunniteltu, ja se on ajoitettu mahdollisimman stabiiliin elämänvaiheeseen, jossa muita muutoksia on odotettavissa vähän. Lapsi on aloittanut koulunkäyntinsä, oppinut käymään itsenäisesti iltapäiväkerhossa ja tulemaan ajoissa kavereiden luota kotiin. Puoliso huolehtii tai avustaa kotitöissä ja kauppa-asioiden hoitamisessa. Isovanhemmat tulevat tarvittaessa lapsen seuraksi tai kuljettavat häntä barrastuksiin. Koti on omistusasunto, jossa on riittävästi tilaa myös lapsen kavereille. Opiskelevalle vanhemmalle löytyy rauhallista työskentelytilaa, ja käytössä oleva tietotekniikka tarjoaa välineet tehtävien tekemiseen.*

Useimmat perheelliset opiskelijat sijoittuvat näiden ääriesimerkkien välille ja heidän opiskelutilanteessaan on piirteitä molemmista

tapauksista. Olosuhteet perheissä vaihtelevat myös paljon. Sairaus paranee, autolle tehdään remontti, velkoja lyhennetään ja kodinkoneita uusitaan. Tutkimusaineistossa oli *myönteisten* ilmaisujen määrä paljon suurempi kuin kielteisten ilmaisujen määrä. Siitä voidaan päätellä, että perheen tuki opiskelijalle on hyvin tärkeä.

Opiskelijoiden myönteiset ilmaisut on ryhmitelty neljään eri alueeseen:

### 1) Perhe tukee ja antaa voimaa.

Perheen taloudellinen merkitys on suuri. Puolison tulot, pysyvä koti ja olemassa oleva varallisuus luovat sen pohjan, jolle tilapäinen opiskelu voidaan rakentaa. Puoliso auttaa ja tukee, on kiinnostunut opinnoista, henkinen tuki ja opiskelun hyväksyminen ovat merkittäviä.

### 2) Perhe kompensoi epäonnen.

Perhe toimii siten, että opiskelija voi purkaa kotona huolensa, murheensa ja epäonnistumiset koulussa. Perheenjäsenet kuuntelevat vuodatukset ja sekin helpottaa. Perhe opettaa suhteuttamaan esille tulevat asiat oikeisiin mittoihin ja sen mukana suhtautumaan opiskeluun

### 3) Perhe motivoi suorituksiin.

Perhe antaa uskoa ja motivoi selviytymään opinnoista. Suhtautuminen opiskeluun on tehokkaampaa ja vakavampaa perheen ansiosta.

### 4) Perhe antaa etäisyyttä opintoihin.

Perheen ilot ja surut auttavat irrottautumaan kouluasioista. Jo kotimatalla alkaa virittyä päälle uusi henkinen ohjelmakanava.

## Perheellisen opiskelijan orientaatiot

Orientaatioita kartoitettiin kysymällä, millainen on ollut perheellisen opiskelijan ”opiskelijaelämä”. Perheelliset opiskelijat ymmärtävät opiskelijaelämällä useimmiten iltamenoja ravintoloissa, olutiltoja, tapaamisia, järjestötoimintaa ja liikkumista kaduilla suurissa opiskelijajoukoissa. He kuvaavat tätä opiskelijaelämän sosiaalista aluetta sanalla ”rilluttelu”, jonka he

katsovat kuuluvan kaukaisena asiana ainoastaan muille opiskelijoille ja johon perheelliset eivät ehdi osallistua.

Oman opiskelijaelämänsä kuvaamisessa perheelliset opiskelijat ryhmittäytyivät neljään ryhmään.

### 1) Sopeutujat

ovat niitä, joiden avio- tai avopuoliso osallistuu kotitöihin, suhtautuu myönteisesti opintoihin ja tukee niissä selviytymistä. Opiskelu-aika on lähentänyt perhettä ja lisännyt sen yhteenkuuluvuutta. Asioista on sovittu yhdessä ja tasapainoilua opiskelun ja perheen välissä on toteutettu.

### 2) Nautiskelijat

pitävät opiskelua asiana, joka antaa mahdollisuuden omien rajojen löytämiseen ja kykyjen testaamiseen. Kouluruokailu on heille kuin juhla-ateria, jonka aikana ei tarvitse syöttää keitään. Nautiskelijat palkitsevat itsensä silloin tällöin herkkuhetkillä ja he viihtyvät myös hiljaisuudessa. He käyttävät usein kirjastoa luku-paikkanaan ja tekevät tehtäviä kodin ulkopuolella yhdessä toisten opiskelijoiden kanssa.

### 3) Syylliset

potevat huonoa omaatuntoa ajan puutteen vuoksi. He kantavat huolta lapsistaan silloinkin, kun nämä ovat päivähoidossa tai koulussa. Tekemättömät työt haittaavat keskittymistä, koulutehtävistä nähdään painajaisia ja seuraavan päivän tehtävät pyörivät ajatuksissa. Huolta aiheuttavat myös ne taloudelliset menetykset ja uhraukset, joita opiskelu on vaatinut. Syylliset selviytyvät lohduttamalla itseään sillä, että menossa on vain tilapäinen elämänvaihe.

### 4) Kiireiset

kiiruhtavat kodin, lapsen päivähoitopaikan, koulun ja kaupan välillä. Aamulla nouseaan nopeasti nukkumasta, keitetään aamupuuro, herätetään lapset, joudutaan ajoissa kouluun ja koulupäivän päätyttyä tehdään samat asiat päinvastaisessa järjestyksessä. ”Kun perheetön mieltii, menisikö illalla La Grangeen vai Bistron (paikallisia ravintoloita), perheellinen

pohtii ruokaostosten tekoa Prismasta vai lähi-kaupasta“.

Vastauksista poimittuja ilmauksia voidaan tarkastella myös *tavoitteen, toiminnan tai sitoutumisen* kannalta. Tavoitteet ilmenevät siten, että opiskelija on tehnyt omavalintaisen päätöksen opiskelun aloittamisesta elämäntilanteensa huomioiden. Aloittamispäätöksen taustalla on voinut olla ajatus hyvinvointiyhteiskunnan oravanpyörän jättämisestä ja sen sijaan sapatin viettämisestä. Opiskelulle on asetettu tavoitteita toisaalta henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittymisen suhteen ja toisaalta ammattitaidon kehittämiseksi. Motivoitunut toiminta lisää elämänhallinnan tunnetta.

Vaikka varsinaista aikuisopiskelijatyyppejä ei ole olemassa, on mahdollista havaita erottavia piirteitä varsinkin perheellisten aikuisopiskelijoiden ja nuorempien opiskelijoiden välillä. Tällaisia ovat esimerkiksi rikkaammat ja monipuolisemmat elämäkokemukset ja työhistoriat, erilaiset oppimistyyliä ja opiskeluun liittyvät tavoitteen asetellut (Vaherva & Ekola 1986, 20; Korhonen 1995, 99-100). Näiden seikkojen merkitystä jatkuvan koulutuksen ja henkilökohtaisen elämänpolitiikan näkökulmasta on syytä tarkastella hieman laajemmin. Tämän artikkelin tutkimusaineistoa on tarkasteltu Martonin (1993, 284-285; Uljens 1989, 23) fenomenografiaan perustuvan mikä- ja miten -näkökulman mukaan. Mikä-näkökulman avulla on selvitetty perheellisen opiskelijan olosuhteita ja elämäntilanteita, joissa hän elää, asuu ja opiskelee. Opiskelijan hyvinvoinnin, opinnoissa menestymisen ja perhe-elämän onnistumisen kannalta näyttää olevan tärkeätä, että kaikilla hyvinvoinnin osa-alueilla asiat ovat jokseenkin kohdallaan.

*Having*-alueella tarvitaan taloudellisesti turvattu oloja opiskeluaikana perheen laskevan tulo-tason vuoksi. Lapsista aiheutuvat menot ovat tutkimusajankohtana lisääntyneet ja opiskelukulutuksetkin voivat tuntua uhrauksilta. Niistä huolimatta perusasiat, kuten asuminen, terveys ja puolison työ antavat turvallisen tunteen. *Loving*-alueella perheelliset verkostoituvat seu-

rustelemalla keskenään ja työskentelemällä yhdessä. Isovanhemmat ja ystävät ovat tärkeimmät avustajat erityisesti tilapäisessä lastenhoidossa. *Being*-alueella tingitään opintojen takia eniten. Se ilmenee harrastusten, lomailun ja matkailun siirtämisenä myöhempään ajankohtaan. Kuitenkin itsearvostus yleensä kohoaa opiskellessa ja tutkinnon suorittamisen yhteydessä.

Miten-näkökulmaa on sovellettu tarkasteltaessa perheellisten opiskelijoiden arkielämää: kuinka perheelliset pystyvät sovittamaan yhteen koulunkäyntiin liittyviä vaatimuksia ja perheenjäsenien odotuksia, miten he asennoituvat opiskeluaikaansa, miten he ovat tehneet päätöksen opiskelun aloittamisesta, miten he asettavat tavoitteensa, kuinka he sitoutuvat opintoihin ja millainen on aikuinen oppijana.

## Opiskelusta elämäntapa

Opiskelun aloittamispäätös kypsyy usein vähitellen. Joidenkin päätösten taustalla ovat työelämän kiristyneet vaatimukset, tulevaisuuden epävarmuus, motivaation väheneminen entiseen tilanteeseen, vaihtelun halu tai kykenemättömyys toimia työelämässä aikaisemmalla pätevyydellä. Opintojen käynnistymisen syinä Järvinen on maininnut (1996, 31) halun kehittyä, ainutkertaisen opiskelutilaisuuden tarjoutumisen, lisäpätevyyden hankkimisen tai opiskelun vain omaksi iloksi. Jotkut ilmoittivat opiskelevansa harrastuksenomaisesti niin, että se on jatkuvaa tai siitä on tullut jopa elämäntapa. Todettakoon, että Järvisen aineisto koostui aikuisopiskelijoista yleensä. He opiskelivat pääsääntöisesti työn ohessa ja saivat opiskeluaikalta palkkaa tai olivat työn keskeytyksen aikana opintovapaalla ja säilyttivät työsuhteensa. Useimmilla heistä ei ollut perhettä eikä ainakaan pieniä lapsia. Perheellisistä ammattikorkeakouluopiskelijoista kootun oman tutkimusaineistoni vastauksista ilmeni, että perheelliset kokevat opintonsa tilapäisenä mutta tavoitteellisenä toimintana ammatinhankkimisen kannalta.

Opiskelijat pyrkivät huomioimaan opiskelun

ajoittamisen elämäntilanteeseensa siten, että tilapäinen katkos palkkatuloissa on mahdollinen (Griego 1995; Korhonen 1996; Purhonen 1995). Osa tulojen puutteesta kompensoitui entistä pienemmällä kuluilla ja osa opintotuel- la. Perheellisen opiskelua verrattiin monessa suhteessa tavanomaiseen työssäkäyntiin. Väli- aikaisratkaisut auttoivat siirtämään kodin han- kintoja ja muita menoja suunnitelmallisesti tu- levaisuuteen. Opiskelun uskottiin tuovan lisä- arvoa opiskelevalle vanhemmalle henkilökoh- taisesti ja olevan yhteiseksi hyödyksi koko per- heelle siinä määrin, että perheenjäsenet olivat valmiit opiskelusta aiheutuviin velvoitteisiin.

Uhrausten motiivina on tiedostettu tavoite. Per- he sitoutuu keinoihin, joilla tavoitteeseen halu- taan päästä. Perheelliset opiskelijat näyttävät toteuttavan tavoitteensa asetelussa Rauste-von Wrightin ja von Wrightin (1995, 47) selosta- maa aktiivista transferia. Se perustuu oppijan pyrkimykseen toisaalta luoda edellytyksiä trans- ferille jo oppimisvaiheessa, toisaalta käyttää hyväkseen aiemmin opittua uusissa tilanteissa, esimerkiksi yrittämällä löytää tietorakenteiden välisiä yhteyksiä, etsimällä selityksiä ja perus- teluja. Tällöin aktiivinen transfer nivoutuu sau- mattomasti opiskelijan ajatteluprosesseihin ja pohdintoissa hyödyttyvät oppijan elämän- ja työkokemukset. Perheen merkitys korostuu eri- tyisesti naisvaltaisten alojen koulutuksessa ku- ten sosiaali- ja terveysalalla sekä kotitalousalan tehtäviin kouluttautumisessa.

### **Elämäkokemus auttaa oppimaan**

Tavoitteen asettamisen lisäksi opiskelijan asen- noitumista opintoihin voidaan käsitellä oppi- maan oppimisen näkökulmasta. Monet ai- kuisopiskelijat ovat aikaisempien koulutustensa jälkeen olleet useita vuosia käytännön työs- sä tai perhetilanteen vuoksi kotona. Heille on voinut muodostua esteitä kirjallisen ilmaisun harjoittamattomuuden vuoksi. Monilla ai- kuisopiskelijoilla saattaa koulunkäynnistä olla myös kielteisiä kokemuksia ja muistoja, jotka aktivoituessaan aiheuttavat pelkoja opiskele- maan ryhtymisessä. Pelkoja esiintyy erityisesti

iäkkäämmillä opiskelijoilla. Kieli- ja tietotek- niikkaopintojen vaatimukset voivat aiheuttaa jopa ahdistusta.

Itsearvostuksella näyttääkin olevan merkittävä osuus oppimisvalmiuksien ylläpitäjänä. Se sää- telee ratkaisevasti sitä, missä määrin yksilö on valmis kokeilemaan uusia toimintamalleja ja - strategioita ja yleisemminkin toimimaan omaa elämäänsä ohjaavana subjektina. Itsearvostuk- sen puute aiheuttaa ristiriidan, joka luonnolli- sesti vaikuttaa oppimiseen. Kysymys "Onko minusta mihinkään?" sitoo vahvasti rajoitun- neen tiedon kapasiteetin (Rauste-von Wright & von Wright 1995, 101). Hyvä koulumenestys on omiaan toimimaan itsearvostuksen lisääjä- nä.

Tarkasteltaessa perheen osuutta opiskelijan elä- mässä voidaan todeta, että perhe voi olla mo- nella tavalla myös rasite. Kotitöiden tekeminen ja lapsista huolehtiminen vievät tietysti aikaa, joka on poissa opinnoista ja opiskelijan lepo- ajasta. Verrattaessa tämän tutkimuksen tulok- sia Jokisen (1996) aineistoon yhtäläisyyttä löy- tyy väsymistä ilmaisevien sanontojen osalta. Erityisesti opiskelevat äidit käyttivät sanaa "*vä- symys*", joka yhdistyi liian lyhyisiin yöuniin. Väsymys ei tosin korostunut siinä määrin kuin Jokisen tutkimuksessa, mutta hän lähtikin väi- töskirjatyössään tietoisesti etsimään väsymistä kuvaavia ilmaisuja.

Perheen merkitys henkisenä ja taloudellisenä voimana osoittautui rasittavuutta suuremmak- si. Attraktio perheeseen viittaa yhteenkuuluvuu- teen, joka kuvaa todellista jäsenryhmää yksi- lölle. Ilmaukset siitä, miten kotiin tultua unoh- detaan isotkin koulumurheet, lataudutaan uu- siin suorituksiin ja tunnetaan itsensä tärkeäksi, osoittavat perheryhmän jäsenyyden merkityk- sen. Kun opiskelijoilla sen lisäksi on opiskelu- ryhmä, jota Järvisen (1996, 38) haastattelemis- ta opiskelijoista kaksi kolmasosaa piti merkityk- sellisimpänä tekijänä koulutuksen aikana, voi- daan ymmärtää, että kiinnittyminen sosiaalisiin verkostoihin on voimakasta. Opiskelijat ovat selvästi aktiivisemmassa asemassa verrattuna työttömien tai kotiäitien tilanteisiin, joilta puut-

tuu kodin ulkopuolella oleva viiteryhmä ja jotka joutuvat viettämään osan ajasta täysin vaila aikuiskontakteja (Elliot 1991, 126; Korhonen 1994, 66).

### Sosiaaliset verkostot opiskelijan tukena

Alhainen koulutustaso yhdistyy usein hyvinvoinnin puutteeseen myös muilla osa-alueilla. Koulutuksen ulkopuolelle jäämisen syytä ovat pitkät etäisyydet, muuttoliike ja etenkin naisilla perhesyyt. Opintojen esteet ovat usein henkilökohtaisia tunnekysymyksiä muutoksen kokemisesta. Pelko uudesta tilanteesta rajoittaa osallistumista ja estää koulutuksen aloittamisen. Tämä merkitsee sitä, että osa perheellisistä jää koulutuksen ulkopuolelle ja uhka hyvinvoinnin puutteesta lisääntyy. Perheet ovat erilaisia ja tarpeiden huomioiminen koulutusjärjestelyissä vaatii monenlaisia ratkaisuja.

Mitä jatkuvan koulutuksen toteuttamiseksi voidaan tehdä niin, että perheelliset voisivat nykyistä paremmin siihen osallistua? Työssä käyvät, aikaisemmin koulutuksen hankkineet henkilöt voivat saada opiskeluansa varten opintovapaita ja työolmia. Lapsiperheitä koskevat yleiset sosiaalietuudet ovat voimassa opiskelun aikana, vaikka niitä on viime vuosina pienennetty ja niiden ehtoja on kiristetty.

Koulutusohjelmien ja opetussuunnitelmien tulisi olla selkeitä, jotta opiskelija pystyisi omaksumaan ne helposti. Vaatimusten pitäisi olla ainakin puitteiltaan sen verran pysyviä, että toisen vuosikurssin opiskelijan neuvot olisivat valideja uusille opiskelijoille. Joustavia ne voisivat olla lähinnä tenttiaikojen ja suoritusjärjestyksen suhteen. Lisäksi oppilaitokset voisivat kehittää kirjastojaan ja järjestää lukutiloja, myös atk-laitteiden käyttömahdollisuus helpottaisi opiskelua. Opiskelutilat voisivat olla avoimena siten, että niissä olisi mahdollista työskennellä vielä oppituntien päätyttyä ja iltaisin. Oppilaitoksessa voisi olla myös erillinen tila, jossa opiskelijoiden lapset voisivat harjoittaa omia opintojaan lukien, kirjoitellen, piirrellen tai tietokonepelejä pelaten.

Opiskelijakaupungeissa voisi toimia opiskelijoiden käyttöön tarkoitettuja toimintakeskuksia. Ne voisivat perustua nykyisten perhekahviloiden toimintaperiaatteille, jolloin kustannukset olisivat minimaaliset, lapsilla olisi kavereita, ohjattua toimintaa ja ohjelmaa. Vanhemmat voisivat tehdä yhdessä koulutehtäviä, ryhmitöitä, yksilötehtäviä tai lueskella. Toimintakeskuksissa voisi olla tarjolla esimerkiksi teetä ja kahvia, edullista välipalaa ja päivän lehdet. Ehkäpä samassa yhteydessä voisi toimia lastenvaatteiden vaihtotori ja rikkinäisten tavaroiden korjauspalvelu.

Tällaisen toiminnan ylläpitäjiksi sopisivat järjestöt ja muut yhteisöt. Oppilaitosten oppilaskunnat voisivat organisoida vapaaehtoistyöntekijöitä ja mahdollisesti työllistääkin muita henkilöitä. Kannettavien tietokoneiden vuokraustoiminta olisi hyvää palvelua. Mannerheimin Lastensuojeluliitolla voisi olla perhekahvilatoimintaa myös opiskelijoille. Perustietoa on saatavilla hongkongilaisen järjestön yksinhuoltajaperheille toteuttamasta voimavarakeskuksesta, jossa vanhemmat tapaavat toisiaan, lukevat lehtiä ja joissa lapsille on oma leikkurikausi (Mulvey 1996, 341-351).

Tällaisesta toiminnasta hyötyisi koko yhteiskunta. Lasten hyvinvoinnin parantaminen silloin, kun vanhemmat ovat kiireisiä, lieventää vastaisia ongelmia. Myös vanhempien syrjäytymisen ehkäiseminen vähentää yhteiskunnan tulevia kustannuksia. Koulutettu työvoima on elinkeinoelämälle ja työmarkkinoille kehittymisen edellytys. Nykyisen kaltaisessa työelämän murrosvaiheessa koulutukseen osallistuminen on ainoa keino pitää työntekijöiden oppimisvalmiudet hyvinä. Opittuja asioita voidaan soveltaa käytännön harjoittelujaksojen lisäksi lyhytkestosten työsuhteiden aikana. Kaikkia uusia työtehtäviä ei voida riittävästi opetella koulussa, mutta valmius uuden omaksumiseen voidaan luoda.

Opiskelijan kannalta merkittävää on varmuus siitä, että koulutuksella on käyttöä opintojen päättymisen jälkeen. Epätietoisuus tulevaisuudesta yhdessä ammatillisen murroksen kanssa



ei voi olla aiheuttamatta identiteettikriisiä. Riski on sitä suurempi, mitä turhemmaksi opiskelija on kokenut itsensä entisessä ammatissaan, ja mitä epävarmempaa työn saanti nykyisen koulutuksen jälkeen on. Toiveikkuus lisää itsearvostusta ja helpottaa identiteetin muotoutumista.

## Tähteet

- ELLIOT, F. R. (1991) *The family: Change or continuity?* London: Macmillan.
- GRIEGO, M. (1995) *The pressures and low-income families: The implications for 'social' transport policy in Europe.* Community Development Journal. An International Forum. Oxford University Press 30 (4), 347-363.
- JOKINEN, E. (1996) *Väsänyt äiti. Äitiyden omakekerrallisia esityksiä.* Tampere: Gaudeamus.
- JÄRVINEN, A. (1996) *Aikuisopiskelijan orientatiot työn ja koulutuksen maastoissa.* Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Julkaisusarja A. N:o 56.
- KORHONEN, M. (1994) *Kotiäidin hyvinvointi, tyytyväisyys ja tulevaisuuden suunnitelmat.* Kaajaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Julkaisuja 2.
- KORHONEN, M. (1995) *Perbeellinen opiskelija ammattikorkeakoulussa.* Teoksessa K. Korhonen & R. Mäkinen (toim.) *Ammattikorkeakoulut uudistuvina oppimisympäristöinä.* Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 91, 92-103.
- KORHONEN, M. (1996) *Opiskelun ja perhe-elämän yhteensovittamisen ongelmia ja ratkaisuja.* Kasvatus 27 (3), 261-272.
- MARTON, F. & DALL'ALBA, G. & BEATY, E. (1993) *Conceptions of learning.* International Journal of Educational Research 19, 277-300.
- MULVEY, T. (1996) *Single parent families in Hong Kong - a special group with needs unmet.* 27 th ICSW International Conference. July 29 - August 3, 1996. Conference Proceedings Volume 2b, 341-351.
- PURHONEN, A. (1995) *...“ei tässä uskalla ottaa opintolainaa, kireetä on jo muutenkin“.* *Opiskelijoiden tulonlähteet, taloudellinen selviytyminen ja opintolainan käyttö osana toimeentuloa.* Helsinki: Stakes. Aiheita 7.
- RAUSTE-von WRIGHT, M-L. & von WRIGHT, J. (1995) *Oppiminen ja koulutus.* Porvoo: WSOY.
- ULJENS, M. (1989) *Fenomenografi - forskning om uppfattningar.* Lund: Studentlitteratur.
- VAHERVA, T. & EKOLA, J. (1986) *Aikuisten opettamisen taito.* Radion aikuiskasvatussarjan kolmannen osan oppikirja. Yleisradio/Opetusohjelmat.

Artikkeli saapui toimitukseen 27.2.1997 ja uudelleen kirjoitettu artikkeli maaliskuussa. Toimituskunta teki julkaisupäätöksen 3.4.1997.